

Zasób frazeologiczny gwary staroobrzędowców w Polsce

Staroobrzędowcy to wierni Cerkwii Prawosławnej, którzy nie zaakceptowali reform liturgiczno-obrzędowych wprowadzonych przez patriarchę Nikona w Rosji w XVII w. Na ziemiach Rzeczypospolitej zaczęli osiedlać się w XVIII w. W momencie przybycia posługiwali się gwarą typu pskowskiego, właściwą dla ich ojczyzny językowej. Starowiercy mieszkający w Polsce są społecznością wielojęzyczną - posługują się rosyjską gwarą i językiem polskim (region suwalsko-augustowski) oraz rosyjską gwarą, językiem polskim i językiem niemieckim (region mazurski). W związku z tym zauważalny jest coraz silniejszy wpływ polszczyzny na rosyjską gwarę, zwłaszcza w leksyce i frazeologii (przede wszystkim zapożyczenia i kalki językowe). Ponadto w ich mowie pojawiają się także elementy pochodzące z języka białoruskiego i lokalnych gwar polskich.

Starowiercy są tradycyjną społecznością, zachowującą wiele spośród pierwotnych rosyjskich zwyczajów. Żyją oni jednak w otoczeniu kultury i języka polskiego, na wieloetnicznych i wielokulturowych terenach województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego. W związku z tym interesująca jest kwestia, jaką część zgromadzonego zasobu frazeologii stanowią będą elementy rodzime (ogólnorosyjskie i gwarowe) oraz jakiego rodzaju frazeologią staroobrzędowcy władają w języku polskim.

Badaniom nad frazeologią nie poświęcono do tej pory zbyt wiele uwagi. Pojedyncze przykłady i częściowe wnioski, pozwalające stwierdzić zasadność prowadzenia badań nad frazeologią, pojawiały się na marginesie badań nad leksyką. Jednakże, przez wzgląd na brak opracowań dotyczących tego tematu oraz coraz mniejszą liczebność wyznawców staroprawosławia i znajdującą się w fazie zaniku rosyjską gwarę staroobrzędowców w Polsce, system frazeologiczny wymaga pilnego opisu.

Celem projektu jest analiza zasobu frazeologii, notowanej wspólnie w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców w Polsce. Projekt skupia się przede wszystkim na zbadaniu pochodzenia zarejestrowanych frazeologizmów, ponieważ dotychczasowe analizy wykazały, że oprócz rosyjskich konstrukcji w gwarze staroobrzędowców występują także frazeologizmy pochodzące z języka polskiego, niemieckiego i białoruskiego. Nadrzędnym celem projektu jest ustalenie, jaką część zgromadzonego zasobu stanowią będą jednostki frazeologiczne o rodzimej rosyjskiej proveniencji, a jaką – jednostki przejęte z innych języków w czasie migracji lub już po osiedleniu się staroobrzędowców. Tym samym, po zakończeniu projektu możliwa będzie odpowiedź na pytanie, czy frazeologia gwary staroobrzędowców w Polsce jest wciąż rosyjska?

Inspiracją dla niniejszego projektu stanowi nietypowa sytuacja językowa „polskich” staroobrzędowców – stałe współistnienie dwu, a w przypadku staroobrzędowców mazurskich (historycznie) trzech, kodów językowych w obrębie jednej wspólnoty, które wzajemnie się przenikają, z wyraźną przewagą wpływów polskich na rosyjską gwarę. Na sytuację językową starowierców wpłynęły także skomplikowane losy tej diaspory – przebyte wieloetapowe migracje poskutkowały pojawieniem się w ich rodzimej gwarze obcych elementów językowych (adekwatnych terenom, przez które migrowali oraz na których osiedli): polskich, białoruskich i litewskich w przypadku regionu suwalsko-augustowskiego, oraz polskich i niemieckich w przypadku ośrodka mazurskiego.